

LUND S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1689.

Lm

Västml d.

Fellingsbro Folkhögskol
och Lantmannaskola

1689

Gamla sagn och röder från

Himmeta socken,

Hörba fd.
upprättade av

Pieter Wagander,

Väg, Himmeta,

Västmanlands län-

uppl. juli 1719-20.

julredes,
kyrkkring,
taubörde,
dialekt.

(27 ed.)

Något om forna dagars julnöder i Härnösand

Förberedelserna till jul, årets största högtid, började alltid i början av december med slakt, bryning, brygging och bakning. Vanligen slaktades ett svin och ett större nöt, då man använde en stor del av talgen till ljusstöpning. Vid ljusstöpningen gick man till väga på sva sätt. Det mest vanliga var att stoppa i häna, vilket gick fortast. Ett annat sätt var att använda formar, i vilka ljusen fingo en bättre form. I varje hem gjordes alltid ett stort grönljus med lika många grenar som antalet medlemmar i huset. Vid julbaket gjordes en julace åt var och en i familjen. Till julen var det sed, att de fattiga i gårdarna skulle ha matvaror som bestod av ett stycke av julgrisen, korn och limpor. På jul afton kom gärdens

att i tidiga morgonstunden vakna upp och gå till
julstötan, som började klockan 5) fem. Av dem, som
hade långa vägar att gå i mörker, användes blass,
som bestod av en på sommaren huggen fet furu.
Den var kluren i 4 a 5 delar. När man lände den,
insattes horvedsstötar mellan hlyvningarna. Blåssen
sammanhållas av glödgad märsingstråd. Dessa blåss
fördrade en vis röva att sköta. Vid framkomsten
till kyrkan häntades de i en hög, där ett stort
bål upplyste kyrkovallen. Hemsöden från kyrkan
var en hopploving mellan alla som hade hästar.
Ty den, som först kom hem, skulle få i sin skölden
före alla andra på följande sommar. Juldagen förflof
i lugn och ro. År-an-dag jul på middagen åt man
bruna böns och fläsk, en red, som ännu i dag lever
kvar.

hmede för att hämta sin "julkost," bestående av kött, fläsk, kav och julbullar. I gården blev han riktigt förföljd och misst med brännvin så att hans steg varo ganska ostadiga, när han slutligen skynde hem åt.

Själva julfirandet började jul aftonsmiddagen med dopp i grutan. På kvällen åts lutfisk och gröt. Vid gröten rimmade man alltid ganska lustiga rim till exempel detta "Hjulbeugs bache Hjulbeugs grina, shea upp och luten in." Julgran fanns i varje hem. Den upplystes av små falglycer, som hette "danhar". Julklappar var ej vanligt i allmogenheten utan förekom mest hos så kallat "bättre folk." Efter maten läste hufvaden julevangeliet, sedan sjöngs psalmer, varpå man gick till vila för

Ett gammalt sätt att bota landväck

Trollkarlen gjorde i ordning nio stickor med skarpa
syssar och skar sedan av tappren av en ung gran så,
att den som en hil hunde sätts på sin plats igen.
Den sjuka sticker de nio stichorna i tänderna eller på
handkötet, tills det blev blod på allersammans. På
samma sätt förfäres med tappren av granen. Trollkarlen
sätter tappren på i skärnan igen, tager sedan de nio stichorna
och lägger dem under en sten, faller på knä däröver och
mumlar några ord, som den sjuka inte kan uppfatta.

Gamla ord och uttryck från Himmerika.

Skurken = att vara röd, ledsen.

Ökne = frammande, oblekant.

Vämkäppa = mycket förvinad, förskräckt.

Allterest = upprörd.

Tjänse = i jämns eller nyss.

en 1850 Sägner och röder berättade av skomakaren Johan Carlsson
Köringe Himmelsa

Under julnatten brann ljus i hemmen, då grenljuset även brann. Den var grot fört brann ut, han skulle dö under det kommande året. Om något av ljusen vid altaret julmorgonen stocknade, skulle prästen dö under det nya året. En sagan om hur den plats blev vald varpå nu Himmelsa kyrka står, lyder sålunda. Man hade på 1400-talet böjat bygga en kyrka på Väddas backe på Oppelbys ägor. Men det, som blev uppbyggt om dagarna, blev undrivet om nätterna. Da bestöt man att bygga på något annat ställe. Platsen för den lät man bestämmas så, att ett par willingor ar pinga dra ge en stock efter sig, och där de stannade, där skulle kyrkan byggas. Vilket blev på Stichlinge ägor i Himmelsa socken.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV 1689

Friäga = fräga.

Mölju = slö eller kroft.

Sjögar = sjöar.

Gusslon = mat, nätgonting.

Tullra = ramla om hult.

Micemässdan = mikaelidagen.

Ausku = granngård.

Längism = allaredan.

När = när.

Dåmmare = där borta.

Läs dörr = läs igen dörren.

Orna ve = vakna upp ur svinnning.

Läll = ända, likväl.

Krabuz = på ögonblicket.

Sväng = hungrig.

Frön = ljung (växten).

I glydda = öppning i skogen.

Inukt = sparsamt.

Vimda = lyda.

Brialla = språka.

Skulli = solen sken.

Vareviga ticken = varenda mula.

Guvliga = förfärligt.

Gria = springa.

Fäck = ga genast.

Fäguse = ladugården.

Ståt inte så där = stå inte o.s.v.

Völa = uppskattad.

Vandag = vardag.

Löjdag = lördag.